

☑ ΑΠΟ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΑΜΟΡΓΟΥ

Η εποχή του μαυροπετρίτη

Ο Μαυροπετρίτης είναι ένα σκουρόχρωμο, μεσαίου μεγέθους μεταναστευτικό γεράκι με μακριές φτερούγες το οποίο εμφανίζεται στη Μεσόγειο τον Απρίλιο, επιστρέφοντας από τις περιοχές διαχείμασης του στην Ανατολική Αφρική και ιδιαίτερα τη Μαδαγασκάρη (Cramp & Simmons 1980, Beaman & Madge 1998 και Clark 1999). Τα ενήλικα απαντώνται σε δύο χρωματικές φάσεις: μία σκούρα, σχεδόν ολόμαυρη και μία, πιο συνηθισμένη, ανοιχτή φάση στην οποία το σώμα είναι ανοιχτό καστανοκόκκινο με επιμήκεις ραβδώσεις. Πάντως, σε συνθήκες πεδίου ακόμη και η ανοιχτόχρωμη φάση δείχνει ένα πολύ σκούρο, σχεδόν μαύρο πουλί. Έχει αγγελαίες συνθήκες ενώ μεμονωμένα άτομα μπορούν να μερδευτούν με τον Πετρίτη (*Falco peregrinus*), που είναι όμως γεροδεμένος και με πιο κοντή ουρά.

Η Ελλάδα θεωρείται ως η πιο σημαντική χώρα για τη διατήρηση και την επιβίωση του Μαυροπετρίτη αφού φιλοξενεί κατά την περίοδο της αναπαραγωγής το 70% του παγκόσμιου πληθυσμού (Walter 1979). Νεότερες εκτιμήσεις για τον παγκόσμιο πληθυσμό του Μαυροπετρίτη κάνουν λόγο για πάνω από 6000 ζευγάρια από τα οποία το 75% αναπαράγεται στον ελλαδικό χώρο, ενώ το ένα τρίτο από αυτό το ποσοστό αναπαράγεται στις νησίδες της Κρήτης (BirdLife International 1999, Ristow 1991).

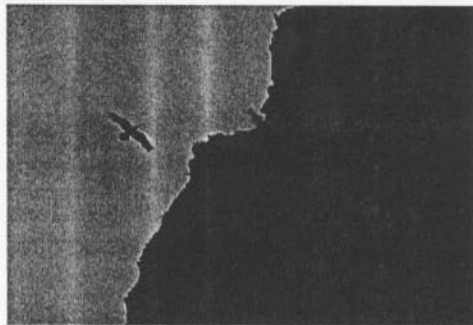
Στην Ελλάδα ο Μαυροπετρίτης εμφανίζεται από τον Απρίλιο με τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα να ζευγαρώνουν και να καταλαμβάνουν θέσεις φωλιάσματος σχηματίζοντας χαλαρές αποικίες ήδη από το Μάη. Εξαιτίας όμως της χαμηλής διαθεσιμότητας τροφής στις περιοχές φωλιάσματος, κυνηγά συνήθως σε μεγάλες αποστάσεις κατά τη διάρκεια της ημέρας και μόνον μερικά άτομα επιστρέφουν στις αποικίες τη νύχτα. Πράγματι, τη συγκεκριμένη περίοδο θεωρείται ότι η έκταση στην οποία δραστηριοποιούνται τα γεράκια μιας αποικίας μπορεί να ξεπερνά τα 1.000 km². Έτσι, στην αρχή της αναπαραγωγικής περιόδου Μαυροπετρίτες μπορεί να παρατηρηθούν και στην ηπειρωτική Ελλάδα ακόμη και σε ψηλά βουνά μακριά από τις ακτές διότι, τα νησιά από φιλόξενο αναπαραγωγικές αποικίες δεν μπορούν να στηρίξουν με τροφή τα άτομα. Μάλιστα ώριμα άτομα που περιπλανιούνται στην ηπειρωτική Ελλάδα μπορεί να μερδευτούν και με άλλα είδη γερακιών.

Η διαίτα του Μαυροπετρίτη μέχρι και τα τέλη Ιουλίου οπότε έχει ολοκληρωθεί η ωοτοκία, αποτελείται κυρίως από μεγάλα έντομα όπως πεταλούδες, ιπτάμενα μυρμηγκία, λιβελλούλες, τζιτζικία και σκαθάκια τα οποία συλλαμβάνει στον αέρα με τα νύχια του, επάνω από τα νησιά ή τη θάλασσα (Ristow & Wink 1994, Ristow 2001). Κατά τη διάρκεια της επόμενης περιόδου και μέχρι τον Οκτώβριο, τρέφεται αποκλειστικά με μεταναστευτικά πουλιά, μία πηγή τροφής που, θεωρητικά, είναι ανεξάντλητη. Μετά την αναπαραγωγή του, δηλαδή κατά το τέλος Οκτωβρίου με αρχές Νοεμβρίου, πετά προς Ανατολική Αφρική και ιδιαίτερα Μαδαγασκάρη όπου διαχειμάζει επιστρέφοντας σε μια κατά βάση εντομοφαγική διαίτα.

Αναπαραγωγή. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Μαυροπετρίτη είναι ότι αναπαράγεται πολύ πιο αρνά σε σχέση με τα άλλα πουλιά.

Συγκεκριμένα η αναπαραγωγική του περίοδος αρχίζει πολύ πιο καθυστερημένα (Ιούλιο) εν συγκρίσει με τα άλλα μεταναστευτικά πουλιά με συνέπεια να μπορεί να συμπεριλάβει στη διατροφή του την πληθώρα των μεταναστευτικών ειδών ορνιθοπανίδας που πετούν πάνω από τη λεκάνη της Μεσογείου κατά τα τέλη του Καλοκαιριού και με κατεύθυνση προς Νότο (Walter 1979, Wink et al. 1991). Για το λόγο αυτό, από τον Αύγουστο μέχρι τα μέσα Οκτωβρίου δεν παρατηρούνται γενικά μετακινήσεις του Μαυροπετρίτη μεταξύ του νησιού που αναπαράγεται και της ηπειρωτικής χώρας, -με εξαίρεση τις ημέρες με άπνοια (Ristow et al. 1983)- αφού τα ώριμα άτομα και οι νεοσσοί τρέφονται με πουλιά από το φθινοπωρινό μεταναστευτικό κύμα.

Το είδος φωλιάζει βασικά σε φυσικές κοιλότητες βράχων που εντοπίζονται σε μικρές νη-

Στα φτερά του μοναστηριού φωλιάζουν μαυροπετρίτες.
(φωτ. Νίκος Νικητίδης, 24/04/2005)

Αυτός ο μαυροπετρίτης πέταγε με το ταίρι του πάνω από την Χώρα στις 5 Σεπτεμβρίου 2005.
(φωτ. Νίκος Νικητίδης)

σίδες, σε γκρεμούς νησιδών και μεγαλύτερων νησιών αλλά και σε εσωτερικά βράχια. Μάλιστα θεωρείται ότι παρουσιάζει σταθερή χρήση της θέσης φωλιάσματος και μονογαμικές συνήθειες, αλλά σύμφωνα πάντα με τα υπάρχοντα στοιχεία, παρουσιάζεται το φαινόμενο του διασκορπισμού των νεαρών κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής τους. Έτσι σύμφωνα με τον Ristow et al. (1979) περίπου το 90% των νεαρών ατόμων που δεν αναπαράγονται κατά τα πρώτα 2 με 3 χρόνια της ζωής τους απουσιάζουν από την αποικία καταγωγής τους κατά την περίοδο από Μάιο-Οκτώβριο αλλά εγκαθίστανται σ' αυτήν τα επόμενα χρόνια.

Κάθε ζευγάρι Μαυροπετρίτη γεννά από 1 έως 3 αυγά ενώ οι νεοσσοί εκκολάπτονται τέλη Αυγούστου, οπότε υπάρχει όπως προαναφέρθηκε ένα τεράστιο μεταναστευτικό ρεύμα πουλιών που παρέχουν μία εύκολα προσβάσιμη και άφθονη πηγή τροφής. Οι νεοσσοί πτερώνονται μετά από 35 μέρες και έτσι, από τα μέσα Οκτωβρίου οι πληθυσμοί αρχίζουν να μεταναστεύουν προς την Ανατολική Αφρική και τη Μαδαγασκάρη όπου διαχειμάζουν.

Περιγραφή των βιότοπων αναπαραγωγής

Η Αιγαιοπελαγίτικη ορνιθοπανίδα χαρακτηρίζεται από μία αξιοσημείωτη ποικιλότητα ειδών πτηνών. Αυτή σχετίζεται με την ποικιλία των ενδιαιτημάτων αλλά και των τοπίων που απαντώνται εδώ και που ανάγονται σε σχετικά πρόσφατα γεωλογικά φαινόμενα τα οποία συνετέλεσαν στο να έχει το Αιγαίο τη σημερινή του μορφή με τα χιλιάδες νησιά και μικρονήσια. Επίσης σημαντικό ρόλο στην υψηλή βιοποικιλότητα της ορνιθοπανίδας παίζει και η γεωγραφική θέση της Ελλάδας η οποία ευρισκόμενη στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων αποτελεί το όριο εξάπλωσης πολλών ειδών που δεν απαντώνται στην υπόλοιπη Ευρώπη (Handrinos and Akriotis 1997).

Ο Μαυροπετρίτης που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα είδη της Αιγαιοπελαγίτικης ορνιθοπανίδας εκμεταλλεύεται αυτή τη σημαντική ποικιλότητα ενδιαιτημάτων, σχηματίζοντας αποικίες σε βραχώδεις ακτές μεγάλων νησιών αλλά και στα εσωτερικά βράχια τους καθώς επίσης και σε μικρές ακατοκήτες νησίδες του Αιγαίου.

Πιο αναλυτικά, οι βραχώδεις ακτές των μεγάλων νησιών στο Αιγαίο είναι σημαντικότερα οικοσυστή-

ματα που προσφέρουν πολύτιμους χώρους ανάπαυσης, διατροφής και φωλιάσματος σε πολλά είδη πουλιών μεταξύ των οποίων και ο Μαυροπετρίτης, ο οποίος επιζητά την απομόνωση και την αίσθηση ασφαλείας για να φωλιάσει και να αναπαρχθεί επιτυχώς. Η δυσκολία πρόσβασης στις απόκρημνες πλαγιές ελαχιστοποιεί την ανθρώπινη παρουσία σε αυτές τις περιοχές, με αποτέλεσμα ο Μαυροπετρίτης που φωλιάζει εδώ, να βρίσκει την αναγκαία ασφάλεια και απομόνωση. Οι φυσικές κοιλότητες και σχισμές των βράχων προσφέρουν στήριξη στις φωλιές και προστασία από τους θηρευτές ενώ και το ύψος των γκρεμών χρησιμεύει στις πρώτες πτήσεις των νεαρών ατόμων.

Επιπλέον, οι βραχώδεις ακτές αποτελούν σημαντικούς σταθμούς κατά την περίοδο της μετανάστευσης για διάφορα μικροπούλια, ιδιαίτερα σε περιοχές που δεν υπάρχει άλλο ασφαλές καταφύγιο, όπως σε μικρές νησίδες. Το γεγονός αυτό εκμεταλλεύεται και ο Μαυροπετρίτης στον οποίο εξασφαλίζεται μία πρακτικά ανεξάντλητη τροφική πηγή κατά τη διάρκεια της φθινοπωρινής μεταναστευτικής περιόδου.

Βιότοποι αναπαραγωγής αλλά λιγότερο σημαντικοί για τον Μαυροπετρίτη αποτελούν και οι εσωτερικοί βραχώδεις σχηματισμοί των νησιών στους οποίους συμπεριλαμβάνονται οι βραχώδεις επιφάνειες των φαραγγιών και οι ορθοπλαγιές. Οι σχηματισμοί αυτοί, όντας μακριά από το θαλάσσιο μέτωπο αποτελούν εντυπωσιακά συστατικά του νησιωτικού τοπίου, συμβάλλοντας στη μοναδικότητα και ιδιαιτερότητά του. Αυτό όμως που δίνει ιδιαίτερη αξία στα εσωτερικά βράχια, είναι η απομόνωση που προσφέρουν, η οποία είναι απαραίτητη σε ορισμένα είδη ορνιθοπανίδας που ζουν και αναπαράγονται εκεί, βρίσκοντας παράλληλα ιδανικούς χώρους αναζήτησης τροφής (π.χ. στις γειτονικές καλλιτρούμενες εκτάσεις οι οποίες με τη σειρά τους συντελούν στην αύξηση της ετερογένειας του τοπίου με τη δημιουργία νέων βιοτόπων).

Η σημαντικότερη συνεισφορά στη στήριξη αποικιών του Μαυροπετρίτη στο Αιγαίο αποδίδεται στην πληθώρα των μικρών ακατοκήτων νησιδών. Η απουσία από τις νησίδες αυτές τόσο του ανθρώπου όσο και χερσαίων θηρευτών είναι στοιχείο ιδιαίτερα σημαντικό για τον Μαυροπετρίτη που μπορεί να φωλιάζει ακόμη και στο έδαφος, με αποτέλεσμα οι φωλιές του να είναι εκτεθειμένες σε χερσαίους θηρευτές. Με τον τρόπο αυτό, οι νησίδες αποτελούν σημαντικά καταφύγια αναπαραγωγής για είδη όπως ο Μαυροπετρίτης. Πράγματι, παρόλο που φαινομενικά οι βραχώδεις ακτές των μεγάλων και κατοικημένων νησιών μοιάζουν με αυτές των ακατοκήτων νησιδών, στην πραγματικότητα διαφέρουν πολύ από αυτές. Οι νησίδες είναι μικρά κομμάτια γης, αποκομμένα από τα μεγαλύτερα νησιά και την ηπειρωτική χώρα εδώ και πολλά χρόνια. Οι ιδιαίτερες συνθήκες που επικράτησαν σε κάθε νησίδα ξεχωριστά οδήγησαν στη δημιουργία μοναδικών οικοσυστημάτων, που διαφέρουν ακόμα και μεταξύ γειτονικών νησιδών.

Αυτή η γεωμορφολογία των νησιδών σε συνδυασμό με στοιχεία της βιογεωγραφίας τους καθορίζουν ποια είδη και οικότοποι απαντώνται εκεί. Η θέση τους σε σχέση με μεγαλύτερα νησιά ή την ηπειρωτική χώρα και η ευκολία προσέγγισης σκαφών και αποβίβασης ανθρώπων, καθορίζουν το βαθμό της απομόνωσής τους. Έτσι, οι απομακρυσμένες και δυσπρόσιτες νησίδες έχουν δεχθεί μικρότερη επιρροή από ανθρώπινες δραστηριότητες. Για το λόγο αυτό, λειτουργούν σαν καταφύγια για σπάνια είδη χλωρίδας και πανίδας (π.χ. Μαυροπετρίτης) και σαν ζωικοί χώροι ξεκούρασης και διατροφής, ιδιαίτερα για μεταναστευτικά μικροπούλια και παρυδάτια.

Κείμενο: Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία

ΤΟΥ Παναγιώτη Λατσούδη

Τι είναι ο μαυροπετρίτης. Είναι ένα γεράκι. Από τα πιο κομψά. Στο μέγεθος του περισσότερο με πολύ μακριές όμως φτερούγες και ουρά.

Από τα πιο εξειδικευμένα γεράκια. Επιλέγει τέτοιες περιοχές και τέτοια περίοδο αναπαραγωγής ώστε να μεγαλώσει τους νεοσσούς του με μικρά μεταναστευτικά πουλιά.

Εμφανίζεται σε δύο μορφές. Μία ανοιχτόχρωμη και μία σκουρόχρωμη. Ένας στους τέσσερις μαυροπετρίτες είναι κατάμαυρος.

Πόσο ζει. Έχει καταγραφεί μαυροπετρίτης που έζησε ως και 16 χρόνια. (Πάντως οι επανευρέσεις δακτυλιωμένων ατόμων δείχνουν ως μέσο όρο ηλικίας τα 8-10 χρόνια).

Ένα «κοινωνικό» γεράκι. Όλο τον χρόνο οι μαυροπετρίτες κυκλοφορούν σχεδόν πάντα σε μικρές ή μεγάλες παρέες (σμήνη). Κανένα ζευγάρι δεν γεννά απομονωμένο.

Ανισοβαρείς σύζυγοι. Ο θηλυκός μαυροπετρίτης είναι λίγο μεγαλύτερος, βαρύτερος και ισχυρότερος από τον αρσενικό. Ο αρσενικός όμως καταφέρνει να την καλοπιάσει με δωράκια (τροφή) και φιγούρες (θεαματικές φιγούρες στον αέρα). Όταν ο θηλυκός έχει παραδοθεί, τα καλοπιάματα αραιώνουν!

Αγαθό παρουσιαστικό. Φαίνεται ότι τα πιο επιθετικά αρπακτικά επιδεικνύουν τις προθέσεις τους με χρώματα και γραμμές στο φτέρωμά τους. Όσα έχουν έντονες ρίγες στο στήθος ή στη ράχη δηλώνουν έλλειψη ανεκτικότητας στον χώρο τους. Τα πιο ανεκτικά δεν έχουν ρίγες αλλά έντονα στίγματα. Ο μαυροπετρίτης έχει αραιά σχέδια στο στήθος που, μάλιστα, διακρίνονται δύσκολα εξαιτίας του σκούρου υποβάθρου (φόντο), δείγμα ότι είναι ένα «αγαθό» και φιλειρηνικό πουλί (απαραιτήτη προϋπόθεση για να μπορεί να συζητήσει με τους υπόλοιπους στις αποικίες).

Συγγενείς. Ο πιο στενός συγγενής του μαυροπετρίτη είναι το ερημότερο *Falco concolor*. Φωλιάζει νοτιότερα (και φυσικά ακόμη πιο αργά). Μεγαλώνει τα μικρά του με τα μεταναστευτικά πουλιά από την Ευρώπη που διασχίζουν το δεύτερο μεγάλο εμπόδιο του ταξιδιού τους: τη μεγάλη έρημο. Δεν υπάρχει αντίστοιχο είδος με τον μαυροπετρίτη ή το ερημότερο στην Ασία ή την Αμερική. Μονάχα πάνω από τα νησιά της Μεσογείου και του ανατολικού Ατλαντικού δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για αυτό τον περίεργο ρόλο (... της αναπαραγωγής που είναι βασισμένη εξ' ολοκλήρου στη μετανάστευση άλλων πουλιών).

Το όνομα. Ονομάζεται και «Ελεονόρα» προς τιμήν της ομώνυμης μεσαιωνικής πριγκίπισσας της Σαρδηνίας που με τον νόμο (το 1392 μ.Χ.) προσπάθησε τα γεράκια *Falco spp.* και τους αστούριους *Accipiter spp.* Είναι δε το πρώτο ευρωπαϊκό πουλί που η επίσημη (λατινική) ονομασία του προέρχεται από γυναικείο όνομα! Σε πολλά ελληνικά νησιά ονομάζεται «βαρβάκι».

Άλλα σημαντικά στοιχεία

- Εκκινεί το φώλιασμα αργότερα από κάθε άλλο ευρωπαϊκό ή βορειοαμερικανικό είδος.
- Φωλιάζει από τα Κανάρια νησιά (στα δυτικά) έως την Κύπρο (στα ανατολικά).
- Αναπαράγεται σε 100 περίπου σημεία της Μεσογείου, όπου παρανοεί 100 περίπου διαφορετικά είδη μικρών μεταναστευτικών πουλιών.
- Υπολογίζεται ότι υπάρχουν περίπου 6.000-7.000 ζεύγη μαυροπετρίτων.
- Οι μαυροπετρίτες εμφανίζονται «φίλοπατρία», επιστρέφοντας συχνά στο ίδιο μέρος κάθε χρόνο.
- Στο Αιγαίο αναπαράγεται το 65-70% του παγκόσμιου πληθυσμού.

